

bekennend en persoonlijk wordt dat het ook anders dan formeel de vorige generaties achter zich laat.

Dit ontbreken van een herkenbaar eigen centrum vormt de echte schrijfreden van *De zonderlinge gast* (1924). Thematisch poogt Van de Velde bij middel van een nieuwe theatertaal die bewust een middeleeuwse sereenheid opzoekt, z.i. essentieel-christelijke aspecten te dramatiseren. De Dood doet zijn intrede onder de mensen en hij treedt niet op als boeman maar als vertrooster, als vredebrenger. Van de Velde wordt niet wereldvreemd; nog altijd blijft de Dood, zoals destijds bij Elckerlyc, door de mens onbegrepen. Herinnerd worden aan vergankelijkheid roept bij de mens nog steeds verzet op en ook listigheid om eraan te ontsnappen. En na het besef van machteloosheid en het zelfmedelijdende beklag komen bezinning en berusting. Van de Velde verstrikt zich niet in theologische discussies; het stuk wil algemeenmenselijke illustratie blijven. De verrassing is dat juist het Doodsthema, in christelijke zin nog wel, aangetrokken is voor een dramatische behandeling.

Ook *Kristoffel* (1924) wil allegorie zijn. Kristoffel is de rusteloze godzoeker die de wereld achter zich laat; ongewoon echter is zijn ascese, meer sarcastisch-kankerend dan gelaten-absoluut. Hij wint uit zijn contact met de hogere kringen een pacifistische levenshouding. Even lijkt Van de Velde de catechetische dreiging te ontlopen en de christelijke levenswaarden te vertalen in actualistisch-ethische behoeften. Humanistische ethiek is echter andermaal niet tegen de Dood opgewassen en Kristoffel volgt hem orthodox.

Halewijn (1929) wordt van zijn heidens-mythische spanning ontdaan, en, naar het middeleeuwse model, omgefunctioneerd tot een christelijke parabel met allegoriekenmerken. Halewijn is niet een doorsnee-Blauwbaard maar een mens in voortdurende strijd met eigen begeerte en zondigheid, een levenslang symbool van de combinatie van Goed en Kwaad. Het slechte Ik in Halewijn is zijn lijfwacht, een reeks boze gezellen, personificaties van zijn ondeugden. Zij zijn het die de maagden ombrengen terwijl de goede Halewijn zijn morele kater beleeft in emotionele monologen. Het loklied en de triomferende maagd bewaart Van de Velde maar Halewijns hoofd komt niet op de tafel; de maagd begrijpt immers Halewijns dualiteit en kan hem bijgevolg vergiffenis schenken. Het demonische wordt uit deze figuur brutaal weggeknipt; de existentiële spanning glipt weg. Halewijns neiging tot boete en zijn Godsverlangen redden hem van de dood en garanderen loutering.

Aan deze geloofsversie van Van de Velde is niets schokkend of modern; de dramatische spanning bestaat niet in de belijdenisdaad van inzicht en in onderwerping aan God maar in de

langzame bewustwording dat (middeleeuwse) onderworpenheid de juiste houding is geweest en ook gebleven. Als Van de Velde vervolgens zijn formalistische drang kwijt raakt, wordt ook de religieuze evocatie passief en teert ze op inmiddels al te vertrouwde vormen, zoals in *Sinte Lutgardis* (1928), *Faust junior* (1932), *Het was een maghet reyn* (1942), *Passio Christi* (1943).

In mineur

Dat Van de Velde zich mentaal bij de nationalistisch-Vlaamse strekkingen aansloot, was al enigszins te merken aan het BluBo-slot van *Fredegonde. De boze geest* (1925) komt niet boven de fletse dorps satire uit, een burlesk-bedoelde scherts van partijpolitiek en dorpsverkiezingen waarin de conventionele waardepartijen goedkoop stukgelachen worden met opzettelijke Langendijk-retoricaliteit (overigens een vast kenmerk van Van de Velde). Dat er ook een vaag-revolutionaire geest doorheen deze tekst waait, valt enkel op te maken uit de meer dynamische portrettering van een jong stel dat het mag halen tegen de verformfaaide dufferigheid van de lokale bonzen. Enige visie komt er niet uit; het is de intuïtieve behoefte anders te doen, weg te komen van het vermolmde, zonder vervangideeën.

Tijl 1 (1925), een satire op de laksheid van de leiders van de Vlaamse Beweging, heeft hoog aanzien gewonnen, wordt beschouwd als een monument-in-mineur, een mentaal tijdsdocument, een vrij correcte uitdrukking van het onbehagen in bepaalde Vlaamse kringen in die tijd. Na zoveel jaren is het wat moeilijk te begrijpen waar al die waardering gefundeerd ligt. Het stuk is geschreven vanuit de bewondering voor het activisme, na 1918 door de Belgische wraakneming met succes gediskrediteerd. Het gaat niet enkel om de Lamme-Goedzakmentaliteit, de karakterloze doorsnee-Vlaming die de zaken maar op hun beloop laat. Het gaat vooral om Tijl, die zijn dadendrang niet onmiddellijk be kroond ziet, meteen de armen laat zakken en zich terugtrekt op zijn geïsoleerde individualiteit, zeker van het eigen recht, zonder pit om de strijd voort te zetten. Van de Veldes intentie luidt dat dit soort afzondering nooit enig resultaat zal brengen, dat, zolang zich deze subjectieve overtuigingen niet bundelen in een collectieve activiteit (flamingantisch parlamentarisme, net in die jaren tastend naar een partijconcrete vorm en waarvoor Het Vlaamsch Volkstoo-neel, dat deze tekst creëerde, werd opgevat als propaganda-instrument), zolang de Vlamingen zich niet gedragen als een inzicht en wil gesloten gemeenschap, de Vlaming zal vegeteren als onzelfstandig eilandbewoner. Deze Tijl wordt een soort

Willem Tell, zonder de 'naïeve' parabel-afrondende eensgezindheid, maar precies door het schijnbaar-resignatieve slot een laaiende oproep tot besluitvorming en doorzetting.

Tijl 2 (1930) portretteert de zoon van Tijl 1 als held. De individualistische zelfgenoegzaamheid, die wel een oprecht-consequente kern bezat maar de verkeerde conclusie vooropzette, is nu geweken voor een ondernemende en zelfbewuste kerel die in zijn eigen handelen de bevrijdende daden weet te stellen die evenzovele bevruchtende gedachten betekenen. Dit tweede luik wil geen rechtstreekse politiek bedrijven maar een aanschouwelijke oproep uitmaken om van de individuele overtuiging uit te groeien tot een 'volkse gemeenschapsdaad' (een taalgebruik met herinneringen waaraan Van de Velde zich tijdens W.O. II nochtans niet schuldig heeft gemaakt). Zoals Van de Veldes religiositeit er een is van een individualist die zijn eigen antwoorden terugvindt in een bestaande complexiteit van oplossingen, zo wordt ook zijn eigenzinnig flamingantisme geen apparaat tot indoctrinatie. Eigenlijk is nergens enig doctrine-standpunt waar te nemen en dat feit kon wel eens van zijn substantiële zwakheden voorstellen. Waar nochtans Van de Veldes katholiciteit een complex van zekerheid betekent, circelt zijn nationalisme om een geheel van emotionele intuïtie en wensdenken. Van de Velde ageert hier vanuit een centrum van maatschappelijk onbehagen en zijn beelden blijven symbolen die een aan te klagen situatie opvangen in overtrokken, bewust en opzettelijk overtrokken metaforen. Hem ontbreekt enig vooruitzicht op welke oplossing ook, tenzij het mentale van samensluiten, zich verenigen omheen het symbool van de Vlaamse leeuw, zonder precies te weten wat er dan te gebeuren staat. In zijn religiositeit ageert hij niet maar reageert vanuit zichzelf op zichzelf,

